

GENEL AĞ DİLİ SESLENME ÖGELERİNİN TOPLUMDİLBİLİMSEL SEZDİRİMLERİ¹

Züleyha Hande Akata²

Ardahan Üniversitesi

Öz: Toplumdilbilim, dil-toplum ilişkisinin irdelenmesi ile toplumbilim ve dilbilimin ortak çalışma alanı olarak ortaya çıkar. Dilin toplumsal boyutu ve kültürel öğeleri de içeren geniş katmanlı yapısı, dil ve kültür çalışmalarında toplumsal ve dilsel olgular arasındaki karşılıklı ilişkilerin göz önünde bulundurulmasını gerekli kılar. Toplumsal yapıdaki her değişim, dil kullanımlarında da karşılık bulur. Toplumsal gelişmelerin yoğun etkilerinin görüldüğü alanlardan biri de genel ağ dil kullanımlarıdır. Genel ağ dili, ölçünlü dilden farklılaşan kendine özgü dil kullanımları ve geniş kullanıcı kitlesiyle bu incelemeye kaynaklık etmiştir. Çalışmada genel ağ dilinde kullanılan seslenme ögeleri, sesbilimsel, biçimbilimsel, anlamsal ve kökensel özellikleri ve toplumdilbilimsel sezdirimleri göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Bu araştırmada amaçlanan, genel ağ dilinde kullanılan

¹ Bu makale, 12-14 Mayıs 2017 tarihinde Erzurum’da düzenlenen *I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Bilgi Şöleni*’nde sunulan “Genel Ağ Dilinde Kullanılan Seslenme Ögelerinin Toplumdilbilimsel Açından Değerlendirilmesi” başlıklı bildirinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş hâlidir.

² Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, zuleyhahandekata@ardahan.edu.tr

Makale gönderim tarihi: 18 Nisan 2018; Kabul tarihi: 10 Ekim 2018

Makale künye bilgisi: Akata, Z. H. (2018). Genel ağ dili seslenme ögelerinin toplumdilbilimsel sezdirimleri. *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi*, 15(2), 63-83.

seslenme ögelerini inceleyerek, bu kullanımlara yol açan toplumsal sebeplerin irdelenmesi ile bir dil çözümlemesinin yapılabilmesidir.

Anahtar sözcükler: *Genel ağ, genel ağ dili, dil kullanımları, seslenme ögeleri, toplumdilbilim*

SOCIOLINGUISTIC IMPLICATIONS OF ADDRESSING TERMS USED IN THE WEB LANGUAGE

Abstract: Sociolinguistics came into being as a common field of study of sociology and linguistics via the relation between language and society. The social aspect of language and its comprehensive structure including cultural elements have necessitated to take the mutual relations between social and cultural phenomena into consideration in cultural studies. Every change in social structure also has found its match in the language uses. One of the areas where intense impacts of social developments is seen is the use of WEB languages. The WEB is the source of this study with its deviant new language use and massive users. In this study, addressing terms used in the WEB are analysed and evaluated in terms of phonology, morphology, semantics, etymology, and sociolinguistic implications. The main aim of the study is to determine the social reasons leading to such uses of addressing terms in the WEB and carry out a linguistic evaluation by analysing them.

Key words: *Web, web language, language uses, addressing terms, sociolinguistics*

1. GİRİŞ

Küreselleşen dünya algısı içinde genel ağ; bağlayıcı, dönüştürücü, birleştirici veya ayrıştırıcı bir güç olarak değerlendirilebilir. Pek çok teknolojik aleti birbirine bağlayarak iletişimi sağlayan genel ağ; “dünya çapında, sunucu ve istemci bilgisayarların belirli hatlarda birbirine bağlandığı büyük bir ağın adıdır” (Yıldırım & Tahiroğlu, 2015, s. 361). Genel ağ kullanımı, başlangıçta tek yönlü bilgi akışına olanak sunan bir yapıda iken günümüzde çok yönlü, her bireyin katılımına olanak sunan bir yapıya dönüşmüştür. Ses, görüntü vb. materyallerin sunumuna olanak sunan genel ağın metin tabanlı oluşu, dil kullanımlarını genel ağ için daha önemli kılmaktadır.

Genel ağın yaygın etkilerinin en belirgin biçimini dil kullanımlarında gözlemlemek mümkündür. Yıldırım ve Tahiroğlu, genel ağ dilini; “tek ve homojen bir internet dili değil, internetin ortaya çıkardığı yeni dil görünümleri” (2015, s. 363) olarak değerlendirir. Ölçünlü dilden farklılaşan ve kendine özgü özellikleri bulunan genel ağ dili, toplumsal yapıdaki çeşitliliğin dilsel göstergelerle karşılık bulan görünümleridir. Genel ağ dilinin eksiksiz bir tanımlamasını yapmak ve kesin sınırlarını belirlemek olanaksızdır. Genel ağ dilinin özellikleri, kullanım amacı, zaman, yer ve sunduğu bilgiye göre çeşitlilik gösterir. Dil kullanımlarında genellikle yerel söyleyişlere yatkın, argo ve teklifsiz konuşma dilinin özelliklerini gösteren bir yapıdadır.

Günümüz dil kullanımlarını şekillendiren genel ağ, dilsel gerçekliği yeniden kurgulayan bir alandır. Crystal’in (2004) de belirttiği gibi dilbilimin geleceğini genel ağdaki dil kullanımları oluşturacaktır. Genel ağ dil kullanımları, dilin gelişim ve değişim seyrini gözlemleyebilmemize olanak sunan önemli ipuçları içerir. Çeşitli kültürlerin etkileşimine açık olan bu ortam; birçok dil kullanıcılarına aynı anda erişim olanağı sunar. Pek çok kültür ve dilin etkileşiminin yanı sıra aynı dilin farklı kullanım biçimlerinin etkileşimine de açık bir ortamdır. Dil kullanımlarına yönelik bir denetim yer almadığı için yapı ve anlam bakımından ölçünlü dilden sapan dil kullanımlarının ortaya çıkmasına sebep olur. Yazım açısından da çeşitlilik gösterir. Diller arası etkileşime açık olan genel ağ dil kullanımlarında yabancı ögelerin ve melez dil oluşumlarının kullanımı yaygındır.

Genel ağın kapsayıcı ve devingen yapısı toplumsal yapının bütün ögeleri üzerinde etkili olurken dil kullanımlarını da şekillendirir. Dil kullanımlarının genel ağdaki özgün gelişimi, dilbilim çalışmalarının bu alanda yoğunlaşmasına neden olmuştur. Genel ağ dil kullanımları, toplumsal ilişkileri etkileyen ve sanal dünyanın olguları ile şekillenen niteliktedir. Çalışma evreni olarak seçilen genel ağ dil kullanımları, dilin gelişim ve değişim süreçleri ile yorum yapılmasına olanak sunduğu gibi toplumsal yapının da bir yansımasını sunar.

Genel ağ dilinde seslenme ögelerinin nasıl kullanıldığı toplumsal algı, bireyler arası iletişim ve sanallaşan dünyanın yeni değerleriyle ilgili önemli göstergelere işaret eder. Çalışmada bireyin genel ağ dil kullanımlarını şekillendiren toplumsal etkiler, seslenme ögeleri

örnekleminde tespit edilmeye çalışılarak hangi toplumsal dinamikleri yansıttığının bir çözümlemesini yapmak amaçlanmıştır.

Çalışma; *giriş, alanyazın, veri ve yöntem, bulgular ve yorum ile sonuç* bölümlerinden oluşmaktadır.

2. ALANYAZIN

Bu bölümde çalışmanın konusunu oluşturan toplumdilbilim, seslenme ögeleri ve genel ağ dilinde seslenme ögeleri ile ilgili genel bilgiler verilerek konuyla ilgili çalışmalar özetlenmeye çalışılmıştır.

2.1. TOPLUMDİLBİLİM

Toplumbilim ve dilbilimin ortak çalışma alanı olan toplumdilbilim, toplum ve dilin karşılıklı etkileşimini inceleyen bir bilim dalıdır. Vardar, toplumdilbilimi; “Dil olgularıyla toplumsal olgular arasındaki ilişkileri, bunların birbirini etkilemesini, birbirinin değişkeni olarak ortaya çıkmasını, bir başka deyişle bu iki tür olgu arasındaki eşdeğişirliği inceleyen karma dal” (2007, s. 196) olarak değerlendirir. Dil ve toplum, birbirini şekillendirir ve dönüştürür. Dil ve toplumun karşılıklı etkileşimini konu alan toplumdilbilim, geniş bir çalışma alanına sahiptir. Hem dilsel hem de toplumsal çözümlemeleri içerir.

Dil, tüm toplumsal olguların varlayıcısıdır. Dil, olguların düşün dünyasında bir varlık alanı kazanmasını dilsel göstergeler ile sağlar; “dil kullanarak nesne, olgu ve olayları adlandırmak, aslında dünyayı yaşadığımız topluma göre oluşturmaktır. Toplumbilimciler buna ‘gerçeğin toplumsal açıdan oluşturulması’ demektedir” (Zeyrek, 2009, s. 27). Dilin toplumsal yaşamdaki en önemli işlevi, gerçek dünyayı dil içi dünya görüşünde yeniden kurmasıdır. Gerçeğin dil yoluyla yeniden kurgusu dünyanın nasıl anlamlandırıldığının da bir göstergesidir. Bireyin algısına ve ihtiyacına göre şekillenen dil kullanımları, toplumsal gerçekliğin bir yansımasıdır.

Toplumdilbilimin kuramsal temelini oluşturan *eksiklik ve ayrılık* kuramı toplumun sınıfsal yapısının dil kullanımlarındaki etkisini değerlendirir. Toplumun dil kullanımlarına etkisi sadece sınıfsal farklılık düzeyinde değildir. İmer, toplumdilbilimin sadece toplumsal katman ve dil ilişkisini ele almadığını, genel olarak “toplumsal olgular ile dilsel verilerin birbirinin değişkeni olarak ortaya çıktığı” (1990, s.

17) bütün durumların çalışma alanı kapsamında değerlendirildiğini belirtir. Dili aktif yapıda değerlendiren toplumdilbilim, sebep-sonuç ilişkilerine yoğunlaşır. Labov, toplumdilbilimin temel sorununu; “bir kimsenin, bir şeyi neden söylediğini anlama gereksinimi” (Labov, 1982, s. 163) olarak değerlendirir.

2.2. SESLENME ÖGELERİ

Bireyin ihtiyaçları doğrultusunda şekillenen dil, kullanıma göre çeşitli işlevler üstlenir. Dilin en yaygın işlevlerinden biri de toplumsal işlevidir. Dilin toplumsal işlevi; “bireylerarası toplumsal ilişkileri belirlemek ve oluşturmak ya da sürdürmek işlevidir. Bu işlev, seslenme, birisine hitap etme, konuşma biçimi, kiplik vd. özellikleri içerir” (Kılıç, 2002, s. 37). Toplumsal işlev, iletişimin sürekliliğini ve toplumsal yaşamın sürdürülebilirliğini çeşitli dilsel göstergeler ile sağlar. Toplumsal işlevi yerine getiren dilsel göstergeler arasında dikkat çekerek iletişimi başlatan ve devamlılığını sağlayan seslenme ögeleri de yer alır; “Seslenme biçimleri dikkati başka yerde, başka kişide bulunan kişi veya kişilerin ilgisini iletene yöneltmesini sağlamak amacıyla kullanılırlar” (Yüceol Özezen, 2004, s. 2266). İşlevsel özellikleri ile ön plana çıkan seslenme ögeleri, dil kullanımlarında toplumsal yapı ile ilgili pek çok ipucu sunar; “Durumun resmiyeti veya gayri resmiliği, konuşmacının ifade etmek istediği nezaket ya da saygının hepsi bir seslenme terimi ile yansıtılabilir” (Özcan, 2016, s. 982). Seslenme ögeleri; konuşmacı, konuşulan kişi, konuşmanın geçtiği bağlam ve toplumsal yapı ile anlamsal değer kazanır. Bu yüzden seslenme ögeleri, toplumsal ilişkinin ve toplumsal konunun imleyicileridir.

Seslenme ögeleri, toplumsal ve kültürel değerlerin yansıtıcısıdır; “Seslenme biçimlerinin birçok dilde çalışılmış olduğu gerçeği, seslenme biçimlerinin seçiminde kültüre özgü güdülerin olduğunu kanıtlamaktadır” (Özcan, 2016, s. 983). Toplumsal ve kültürel güdülere göre değişkenlik gösteren seslenme ögeleri, uluslararası ve ulusal pek çok çalışmaya konu olmuştur. Seslenme ögeleri ile ilgili ilk çalışmalardan biri Brown ve Gilman (1960) tarafından yapılan zamir kullanımlarında güç ve dayanışma ilişkisini konu alan makaledir. Bu çalışma, seslenmede zamir kullanımının yansıttığı anlamsal değere odaklanır. Seslenme terimleri ile ilgili daha geniş kapsamlı bir çalışma ise Braun (1988) tarafından yapılmıştır. Çeşitli dillerdeki seslenme ögelerini karşılaştırarak terminoloji ve kullanım örneklerine göre

inceleyen bu kitap, alan için kapsamlı bir kaynak oluşturur. Dickey (1997) tarafından yapılan seslenme biçimleri ve referans terimleri ile ilgili çalışmada ise aile ile akademik ortamda öğrenci ve öğretim üyeleri arasındaki iki tür iletişim incelemiştir. Dickey, iki farklı iletişim ortamında seslenme öğelerinin benzer özellikler gösterdiğini tespit eder.

Seslenme öğelerinin kültürel özellikleri göz önünde bulundurularak pek çok toplumsal çalışma yapılmıştır. Chao (1956) tarafından yapılan çalışmada Çince'deki seslenme terimleri; zamirler, özel adlar, unvanlar, akrabalık terimleri ve kullanım koşullarına göre değerlendirilmiştir. Brown ve Ford (1961) tarafından yapılan çalışmada ise Amerikan İngilizcesindeki seslenme öğeleri incelenir. Amerikan İngilizcesi özelinde yapılan bu çalışmada konuşmacı ve konuşulan kişi arasındaki ilişki dilbilimsel boyutuyla incelenir. Seslenme öğelerini kültürlere özgü özellikleri ile karşılaştıran çalışmalar da vardır. Örneğin; Hwang (1991) tarafından yapılan çalışmada Kore ve Amerikan kültürüne özgü seslenme terimleri karşılaştırılır.

Farklı dil ve toplumları konu alan bu çalışmaların yanında Türkiye Türkçesini konu alan uluslararası ve ulusal çalışmalar da vardır. Türkiye Türkçesinde seslenme öğelerini konu alan çalışmalar, genellikle makale boyutundadır. Türkiye Türkçesinin genel seslenme biçimlerini ve dilbilimsel özelliklerini inceleyen çalışmalara örnek olarak; Eğit (1996), *Günümüz Türkçesinde Hitap Biçimleri*; Peçenek & Ay (1996), *Dilin İşlevleri: Kibarlık, Dayanışma, Seslenme Biçimleri ve Sen-Siz Ayrımı*; Alyılmaz, C. (1999), *Ünlemlerin Seslenmeleri Kuvvetlendirici İşlevleri*; Bayyurt & Bayraktaroğlu (2001), *The use of pronouns and terms of address in Turkish service encounters*; Yücel Muna (2004), *Türkiye Türkçesi Konuşma Dilinde Seslenme Biçimleri Üzerine Gözlemler Genel Sınıflama*; Alyılmaz, S. (2015), *Türkçenin Söz Diziminde Seslenmeler ve Seslenme Öbekleri*; Özcan (2016), *Choice of address terms in conversational setting* ve Demirbaş (2017), *Türkiye Türkçesi Ağzlarında Seslenme Sözleri* gibi araştırmalar verilebilir. Seslenme öğelerini farklı yaklaşım ve dil kullanım alanlarına göre değerlendiren bu çalışmalarda birbirini takip eden bir konu bütünlüğü görülmemesine karşın genel olarak seslenme öğelerinin işlevsel yönüne vurgu yapılır. Örneğin; Peçenek & Ay (1996) tarafından seslenme öğeleri toplumsal yapıda kazandığı nezaket ve görgü işlevleriyle yabancı dillerle karşılaştırmalı olarak

değerlendirilirken Alyılmaz, S. (2015) tarafından ise cümle içindeki konumu ve işlevleri açısından ele alınır.

Seslenme ögelerinin toplumsal yapıyla olan ilişkisi ve kültürel boyutu dilbilim, toplumbilim ve toplumdilbilim alanında pek çok çalışmaya konu olmasına sebep olmuştur. Toplumdilbilim alanında seslenme ögeleri ile ilgili yapılan uluslararası araştırmalara Philipsen ve Huspek (1985) tarafından yapılan bibliyografya çalışmasında yer verilir. Türkiye’de ise toplumdilbilimsel nitelikli ilk çalışma Karaş (1989) tarafından yapılmıştır. Karaş, günümüz Türkçesindeki seslenme ögelerini toplumdilbilimsel kuralları gözeterek genel bir bakış açısıyla değerlendirir. Türker (2001) tarafından yapılan çalışmada ise toplumdilbilimin daha özellikli yaklaşımıyla cinsiyet ve kültürün dil kullanımlarında seslenme ögelerine etkisi incelenir. Dil-cinsiyet ilişkisini seslenme ögeleri örneğinde inceleyen bir diğer çalışma ise Küçük (2016) ‘ün *Türk Ailesinde Kadının Statüsündeki Değişime Üç Kuşağın Eşlerine ve Sevgililerine Hitap Biçimleri Bağlamında Bir Yaklaşım* adlı makalesidir. Makalede kuşaklar arası dil kullanım farkları, seslenme ögeleri üzerinden değerlendirilmiştir. Karaş tarafından yapılan ilk çalışmanın ardından seslenme ögelerini toplumdilbilimsel yaklaşımlarla inceleyen çalışmalar, daha özellikli bir nitelik kazanmıştır.

Günümüzde toplumdilbilim ve seslenme ögeleri ilişkisini inceleyen çalışmaların sayısı artmaktadır. Çeşitli dil kullanım alanlarına özgü seslenme ögelerinin incelenmesi ile yapılan bu çalışmalar, dil-toplum ilişkisi ile ilgili ipuçları verdiği gibi toplumsal yapının çözümlenmesine de olanak sunar. Seslenme ögeleri ile ilgili yapılan çalışmalar içinde *genel ağ* ile ilgili bir araştırmanın yer almıyor oluşu, alana özgü bir eksiklik olarak değerlendirilmiş ve bu çalışmaya konu olarak seçilmiştir. Genel ağın çok kültürlü yapısını yansıtan seslenme ögelerinin incelenmesi ile dil-toplum ilişkisinin incelenmesi ve alana özgü bir eksikliğin giderilmesi amaçlanmıştır.

2.3. GENEL AĞ DİLİNDE SESLENME ÖGELERİ

Seslenme ögeleri, toplumsal yapıyı ve bireyin toplumsal konumunu imler. Seslenme ögesi, bireyin kendi ve karşısındakini benlik algısı doğrultusunda tanımlamasına ve o göstergeye ait gösterilenle eşleştirmesine olanak sunar. Genel ağın bireyin isteğine uygun, özgün bir görünüm oluşturmaya olanak sunan yapısı, gerçeği yeniden

kurgulama şansına sahip olan bireyin özel adlar yerine seslenme ögelerini tercih etmesine neden olur. Birey, kişiliğini dilsel göstergeler aracılığıyla benlik algısına göre sanal ortamda yeniden kurgular. Simülaklaşan yani *özgösterime* dönüşerek ortak bir gösterilene işaret etmeyen göstergelerin yaygın biçimde kullanıldığı genel ağda seslenme ögeleri de özgün kullanımlarıyla yer alır.

Seslenme biçimleri, toplumsal ve kültürel özelliklere göre şekillenmesine karşın farklı dillerde ortak özellikler de gösterir. Seslenme ögeleri, çeşitli sözcük türlerinde olabilir; “Çoğu dilde seslenme biçimleri, üç sözcük türü üzerinde yoğunlaşır: (1) zamir, (2) eylem, (3) sözdizimsel açıdan bağımlı olan sözcüklerle desteklenen ad” (Braun, 1988, s.7). Seslenme ögesi olarak kullanılan zamirler, seslenilen bireye işaret eder. Saygı, kibarlık, içtenlik vb. toplumsal konumu imleyen zamirlere örnek olarak Türkçede sen/siz ögeleri verilebilir. Çeşitli dillerde farklı karşılıkları olan zamirler, en yaygın kullanılan seslenme ögeleridir. Bir diğer seslenme biçimi ise eylemlerdir. Eylemlere gelen şahıs biçimbirimleri de seslenme ve toplumsal ilişki ile ilgili ipuçları sunar. Üçüncü türde yer alan seslenme biçimlerini ise adlar oluşturmaktadır. Kullanıldığı bağlam ile birlikte değerlendirilen adlar ise kendi içinde sınıflandırılarak değerlendirilebilir. Özel adlar, akrabalık terimleri, unvan, soyut adlar, mesleki terimler, belirli türdeki sosyal ilişkiler için kullanılan terimler, okşayıcı sözler, seslenilen kişinin bir başkasıyla ilişkisini ifade eden ögeler (Braun, 1988, s. 9-10) ad türündeki seslenme biçimleri içinde değerlendirilir.

3. VERİ VE YÖNTEM

Çalışma örneklemini, Türkiye'nin ilk genel ağ sitelerinden biri olan Ekşi Sözlük (www.eksisozluk.com)'ün 1999-2016 yılları arasında ait seçilmiş girdileri oluşturmaktadır. Ekşi Sözlük, Türkiye'nin ilk genel ağ siteleri arasında yer alır. Kullanıcıların katılımıyla oluşan bir sanal sözlüktür. Açılan madde başlarının tanımlanması esasına dayanan bu sitedeki veriler, 15 Şubat 1999'dan 15 Şubat 2016 tarihine kadar birer yıl aralıklarla sınıflandırılmış ve en çok girdi (İng. entry)'ye sahip ilk on başlık değerlendirmeye alınmıştır. Başlıkların sayfa sayılarının değişkenlik göstermesine bağlı olarak tutarlılığı sağlamak amacıyla her başlıktan on sayfa taranarak kullanılan seslenme ögeleri tespit edilmiştir.

Örneklemede tespit edilen seslenme ögeleri, *Türkiye* ülke ve *Türkçe* sayfa sınırlaması ile Google arama motoru (www.google.com.tr)'nda aratılmıştır. Her öge için ayrı arama yapılarak kullanım sıklıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Blog ve sosyal ağlardaki kullanım sıklıklarının belirlenmesi için IceRocket (www.icerocket.com) sitesinde her öge için iki farklı arama yapılmıştır. Arama sonuçlarına göre Google'da on sayfadan fazla kullanımı görülen veya IceRocket taramalarında sık kullanımı görülen ögeler, dil kullanıcılarının tercih ettiği seslenme ögeleri olarak ele alınmıştır. Ögelerin kullanım sıklığının belirlenmesi, toplumsal yapı ile ilgili genel değerlendirmelerin yapılmasına olanak sunmuştur. Kullanım sıklığı görülmeyen ögeler ise *anlık oluşum* olarak değerlendirilmiştir.

Tespit edilen seslenme ögeleri dilbilimsel özellikleri göz önünde bulundurularak sınıflandırılmış ve toplumdilbilimsel sezdirimleri göz önünde bulundurularak yorumlanmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

Çalışmada genel ağ dilinde tespit edilen ad ve ad soylu seslenme ögeleri; sesbilimsel, biçimbilimsel, anlamsal ve kökensel özelliklerine göre sınıflandırılmış ve toplumsal yapı içinde kazandıkları değer göz önünde bulundurularak yorumlanmaya çalışılmıştır.

Tablo 1. Genel Ağ Dili Seslenme Ögelerinin Sınıflandırılması

<i>Genel Ağ Dili Seslenme Ögeleri</i>	
1.	Sesbilimsel ve Biçimbilimsel Açıdan Seslenme Ögeleri (Kısaltma, yerel söyleyiş, türetme, tamlama ve birleştirme)
2.	Anlamsal Açıdan Seslenme Ögeleri (Olumlu, olumsuz, anlam değişimi, genelleşme)
3.	Kökensel Açıdan Seslenme Ögeleri (Alıntı, yerleştirilmiş, karma ve derleme öge)

4.1. SESBİLİMSEL VE BİÇİMBİLİMSEL AÇIDAN SESLENME ÖGELERİ

Genel ağ dili seslenmelerinde en sık karşılaşılan sesbilimsel değişiklik *kısaltma*dır. Kısaltma söz, birden fazla ögeden oluşan sözcük gruplarında ögelerin ilk harf, ilk iki harf ya da heceleri alınarak oluşturulan ögelerdir. Günlük dilde ve genel ağda yaygın kullanılan seslenme ögelerinin başında kısaltma söz olarak değerlendirilen *kanka* gelmektedir. *Kanka* ögesinin ortaya çıkışı ile ilgili farklı görüşler

mevcuttur. Bu görüşlerden ilki; “Kan kardeşi<kan+ka<kanka<kanki” (Şenel, 2009, s. 106) biçiminde bir gelişim göstererek kısaltma söz olarak ortaya çıktığı yönündedir. Yaygın görüşün bu olmasına karşılık, sözcüğün yabancı kökenli olduğu yönünde görüşler de vardır. Tietze bu görüşü şu şekilde aktarır; “Aktunç’a göre kelimenin etimonu (kökeni) Roma *konka* imiş, fakat böyle bir kelime bulamadım” (2016, s. 103). Yaygın olarak kısaltma söz olarak değerlendirilmesinde ögenin *kan kardeşi* ya da *kan kardeşi* kadar yakın arkadaş anlamlarını imlemesinin etkisi vardır. *Kanka*, *kanki*, *kank’s* vb. türevleriyle çeşitli dil kullanım alanlarında karşımıza çıkar. Geçtan insanın; “eskisinden çok daha fazla sayıda insanla, çok daha kısa süreli, daha yüzeysel ilişkiler kurma eğiliminde” (2014, s. 29) olduğunu belirtir. Ekşi Sözlük’te birbirlerini sanal kimlikleri dışında tanımayan bireylerin kullandığı *kanka* ögesi ise gerçekliğe işaret etmeyen sanal içtenliğin bir göstergesi değerlendirilebilir.

Seslenme ögelerinin kullanımında başvurulan yöntemlerden biri de *kırpma*dır. Kesme olarak da adlandırılan ve sözcüğün bir kısmının atılarak kalan kısmının kullanılmasını imleyen kırpma; “anlamında ve sözcük türünde değişiklik olmadan sözcüğün belirli bir parçasının atılması süreci” (Uzun, 2006, s. 45) olarak tanımlanır. Genelde en az çaba ilkesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan kırpma ögelerin genel ağ dil kullanımlarında içtenliğin bir göstergesi olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir. Kırpma ile oluşturulan *çöm* (çömez) ve *bro* (İng. brother, erkek kardeş) gibi seslenme ögeleri, daha önceden var olan bir ilişkinin devamına ya da yeni kurulan bir ilişkide yakınlığa işaret eder. Birine *çöm* ögesi ile seslenilebilmesi için mevcut durumu ile ilgili bilgi sahibi olunması gerekir ki bu durum da önceden kurulmuş bir ilişkiye işaret eder. *Bro* ögesi de *kardeş* yakınlığında görülen birine yönelik kullanılan seslenme ögesidir. Bu seslenme ögesi de önceden kurulmuş içten bir ilişkiye işaret edebileceği gibi yani ilişkinin içtenliğini de gösterebilir.

Kırpma sözcüğün bir kısmının tamamen atılmasının ardından çeşitli biçimbirimler getirilerek seslenme ögesine içtenlik ve sevimlilik gibi işlevler kazandırılır; “sevgi ve değer verme duygularıyla yüklenmiş kelimelere, özel isimlerin kırılarak sevgi, küçüklük ve şirinlik ifade eder hale getirilmiş olanlarına –Fatoş, Nonoş, Meloş, Memoş gibi sıkça rastlanmaktadır” (Karaş, 1989, s. 57-58). İletişimde olumlu bir işlev üstlenen bu ögelere; *hemşo* (hemşehri), *arki* (arkadaş), *babuş* (baba)

gibi ögeler verilebilir. *Kanka* ile benzer anlamda kullanılan *panpa* seslenme ögesinin kırpma yöntemi ile değişikliğe uğrayan; *panpiş*, *pampiş*, *pompiş*, *pamps*, *panps* gibi pek çok türevi bulunmaktadır. Belli bir anlama doğrudan işaret etmeyen *panpa* ögesi, *kanka* sözcüğüyle aynı işlevde kullanılır. Kullanıldığı bağlamlarda yüzeysel ilişkiyi imleyen *kanka* ve *panpa* gibi ögeler, sanal düzlem dışında bir gerçekliğe işaret etmediği için gönderge değeri açısından karşıtlık oluşturur. İçtenlik değeri taşıyan ancak gerçek bir içtenliğe işaret etmeyen göstergelerin anlam yitimine uğrayarak değersizleştiği gözlemlenmiştir.

Ögenin özgün yazımında var olmayan sesbirimlerin eklenerek oluşturulduğu yeni seslenme ögelerinde analogi ile ögeye sempatiklik katılarak anlama olumlu bir etki sağlanır. En az çaba ilkesiyle örtüşmeyen bu durumda özgün ögeler yaratmanın amaçlandığı düşünülmektedir. *Hıyarto* (hıyar) ve *genco* (genç) ögelerinde kısa ögenin eklenen sesbirim ile genişletilmesi söz konusudur. Kırpma ögelere analogi yoluyla türediği varsayılan *barzo* ögesi ise kullanıldığı bağlamlarda cahil ve kaba insanları niteleyen hakaret içerikli bir seslenme ögesidir. Etnik bir nitelik de taşıyan bu ögenin kullanıldığı bağlamdan çıkarsama yapılarak toplumsal yapıdaki saygı ve incelik yitiminin bir göstergesi olduğu söylenebilir.

Genel ağın ölçünlü dilden farklılaşan yapısı, dil kullanımlarında ağız özelliklerinin yaygın olarak gözlemlenmesi ile karşılık bulur. *Apla* (abla), *bağyan* (bayan), *başgan* (başkan), *delüğanlı* (delikanlı), *hamfendi/ hanfendi* (hanımefendi), *hayın* (hain), *kardaş* (kardeş), *gardaş* (kardeş), *kıs* (kız), *ulen* (*ulan*) *reğiz/ reyis/ reyiz* (reis), *topraam* (toprağım) ve *zalım* (zalim) gibi örneklerde ögeler, sesbilimsel açıdan değişime uğratılmıştır. Dil kullanıcılarının içten, doğal ve ilgi çekici olmayı amaçlayarak yerel söyleyişleri tercih ettiği düşünülebilir. Bireyin yaşadığı yöreye özgü ağız özelliklerini kullanması ya da farklı ağızlara öykünmesi, toplumda ait olduğu/ olmak istediği çevreyi imleyebilir. Seslenme ögelerinde gözlemlenen bazı ağız özellikleri ise, dalga ve aşağılama amacı taşır. Ölçünlü dilin üst kültür dili olarak görülmesi, bölgesel değişkelerin alt kültürü aşağılamak ya da dalga geçmek amacıyla kullanılmasına sebep olabilir.

Türetilen seslenme ögeleri genelde *anlık oluşum* özelliği gösterir. Seslenme ögelerinde türetim amacıyla kullanılan biçimbirimler

genelde anlamı kuvvetlendirici bir işlev üstlenir. Biçimbirimlerle türetilen ögelere örnek olarak; *hamsici*, *pıtırıcık* ve *kankuli* verilebilir. Türetme ögelerde amaçlanan ölçünlü dilin dışına çıkarak farklı ve özgün ögeler yaratmaktır. Biçimbirimler, genel kullanım işlevlerinin dışında anlamı vurgulayıcı bir işlev kazanır. Birçok örneğin kullanımından çıkarsama yapılarak bireyin sıra dışı olma çabasının sanal ortamda dilsel göstergeler aracılığıyla karşılık bulduğu söylenebilir.

İyelik biçimbirimlerinin kalıplaşarak işlev yitimine uğraması ile oluşan seslenme ögeleri, genel ağda yaygın kullanım özelliği gösterir; “Unvan ve hitap olarak kullanılan, 1. şah. iyelik eki almış bazı kelimelerde, bahis konusu ekler, artık kendilerinin o kelimeler içindeki ilk görevlerini kaybetmiş olup, sevgi ve hitap nüansları sağlayacak şekilde kaynaşmaya uğramış görünüyor” (Korkmaz, 2011, s. 39). Olumluyıcı anlamlar içeren sözcüklere gelen birinci tekil şahıs biçimbirimlerinin kullanımına *bebişim*, *canım*, *cicim*, *şekerim*, *güzelim*, *ballarım* gibi kullanımlarda rastlanır. Bu ögeler, sevgi ve benimsemenin dil kullanımlarındaki göstergeleridir. Kadına yönelik kullanımları daha yaygın olan bu seslenme ögeleri, toplumsal algıda yer alan kadın imgesine özgü ipuçları da içerir.

Toplumsal ilişki bildiren ögelere gelerek kalıplaşan birinci tekil şahıs iyelik biçimbirimi, karşılıklı iletişimde sahiplenişin ve kabullenişin göstergesidir. *Dostum*, *kardeşim*, *gardaşım* vb. kullanımlarda bireyin sahiplenilmesi söz konusudur. Seslenme ögeleri ile kalıplaşarak kullanılan biçimbirimlerden biri de küçültme biçimbirimidir; “Küçültme biçimbiriminin birincil işlevi, kişilerarası katılıma işaret etmek ve seslenileni olumluyıcı, yoğun sevgiyi/ilgiyi göstermektir” (Zeyrek, 2001, s. 52). +cIk biçimbirimi ile beraber kalıplaşarak kullanılan birinci tekil şahıs iyelik biçimbiriminin kullanımı, *babacım* örneğinde olduğu gibi seslenilen kişiye yönelik hem benimseyen hem de yoğun sevgi içeren bir anlam değerine sahiptir. “Saygı göstergesiyle birlikte benimseme motifini verebilmek için birinci tekil şahıs iyelik biçimbirimi özellikle meslek adlarıyla birlikte toplumun her kesiminde” (Karaş, 1989, s. 52) *müdürüm*, *hocam* örneklerinde olduğu gibi yaygın olarak kullanılır. Dinî bir ibadeti gerçekleştirenlere saygı göstergesi olarak sunulması gerekirken genelleşerek herkes için kullanılan *hacım*, saygı imleyici ve sahiplenici bir kullanımın göstergesidir. Özcan, durum ve kullanım bağlamı ne olursa olsun

hacım ögesinin *onursal* ve *saygı* ifade eden bir terim olduğunu söyler (2016, s. 992). Bireyin kültürel ve dinsel kimliğine de atıfta bulunan bu öge, toplumsal yapıda saygı duyulan bir konuma karşılık gelir.

Sevgi sözcüklerine eklenen üçüncü tekil şahıs iyelik biçimbirimi, anlamı pekiştiren bir işlev üstlenir. En yaygın örnekleri olarak; *canısı*, *aşkısı*, *bitanesi* vb. ögeler gösterilebilir. Kullanılan biçimbirimin üçüncü tekil şahıs iyeliği olmasına karşın birinci tekil şahsa özgü aidiyet bildirerek, eklendiği ögenin anlamını pekiştirir. Üçüncü tekil şahsa yönelik belirtilen aidiyet kullanımında bireyin kendinden üçüncü tekil şahıs olarak bahsetmesi de kullanım sebeplerinden biri olarak sunulabilir. Bireyin kendini soyutlayarak üçüncü şahıs olarak imlemesi, bir benlik çatışmasının sonucu olarak da değerlendirilebilir; Yüceol Özezen, seslenen kişinin “hep daha ilginç ve daha farklı seslenme biçimleri arayışında” (2004, s. 2267) olduğunu belirtir. Biçim ve anlam arasında bir karşıtlık oluşturan seslenme ögeleri, genel ağda bireylerin aykırı olma çabasının göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Kategori biçimbirimleri içinde küçültme ve sevimlilik kategorisinde yer alan +ş biçimbirimi, özel ve tür adlarda kullanılan seslenme ögelerinin işlek biçimbirimlerinden biridir. Ögenin doğrudan kullanımının yol açacağı birincil anlamın değerini olumlayarak vurgular. *Bebiş*, *tatlış* ve *ciciş* örneklerinde adlara gelerek küçültme ve sevimlilik anlamı kazandırır. Kullanıldığı bağlamda olumlayıcı işleviyle ön plana çıkan bu ögeler, sanal dil kullanımlarında yansıtılan yoğun sevginin göstergeleridir.

Ötekileştiren, sınıflayan ve dışlayan seslenme ögelerinin, toplumsal iletişime zarar veren nitelikte olduğu gözlemlenmiştir. *Amerik arkadaşlar*, *Suriyeli* gibi kullanımlarda belirtilen ırk adlandırmaları, sosyal ilişkilerde ayrıştırıcı nitelik taşır. Farklılıklara vurgu yapan bu seslenme ögeleri, seslenen bireyi ötekileştirerek iletişimin sürekliliğini sağlayan hoşgörünün yitirilmesine yol açabilir.

Birden çok anlamı imlemek için sözcüklerin birleşmesiyle oluşan seslenme ögelerine, *süpersapık* ve *saykodelik* ögeleri örnek olarak verilebilir. Birleşik yapıdaki bu ögeler, bireyin kişiliğine yönelik ve tanımlayıcı nitelikte kullanılır. Bireyi toplumsal yapı içinde olumsuz bir konuma yerleştiren bu ögelerin aksine ögenin anlamına sevimlilik katmak amacıyla birleştirme ile kullanılan ve sevgi belirten *can* ögesi

olumlayıcı ve sosyal ilişkilerde yapıcı bir işlev üstlenir. Özel ve tür adlara eklenerek birleşik sözcük oluşturan *can* ögesinin kullanımına *gudikcan* örnek olarak verilebilir. *Gudik* sözcüğü ağızlarda *ağaç tıpa* ve *köpek yavrusu* (Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü, 20.04.2017) anlamlarında kullanılırken *can* ögesiyle *sevimli*, *tuhaf* ve *dandik* gibi anlamlar kazanmıştır.

Tamlama kuruluşundaki seslenme ögeleri, daha geniş bir anlam alanını imleyen ifadelerdir. Birden fazla sözcükten oluşan tamlama seslenme ögeleri, bireyi tanımlayıcı nitelik taşır. Tamlama grubu olarak kullanılan *kuş kafalı* gibi hakaret içerikli ögelerin kullanımı, sosyal ilişkilerde saygı yitiminin ve iletişimde karşılıklı değersizleştirmenin göstergeleridir. *Sevgi pıtırıcı* ögesi, kullanıldığı bağlama göre olumlayıcı bir işlev üstlenebilir ya da bireyin davranışlarının yapmacık olduğuna yönelik alaycı bir yaklaşımı ifade edebilir.

Genel ağda kullanılan kırpma, kısaltma ve yerel söyleyiş özellikleri taşıyan ögelerin ölçünlü dil kullanımlarında orijinal şeklinin korunduğu gözlemlenir. Ortak bir anlam birliğine işaret eden ölçünlü dildeki seslenme ögelerinin genel ağ dil kullanımlarında kırpma, kısaltma vb. yöntemlerle sesbilimsel değişikliğe uğratarak kullanımının nedenlerinden biri de bireylerin farklı ve özgün öge kullanma ihtiyacıdır; “dili konuşanlar kelimeleri değiştirmekle nesnelere kendilerini de ustaca değiştirebileceklerine inanırlar” (Karaş, 1989, s. 47). Bireyin değişimi dilsel göstergeler aracılığı ile gerçekleştirme çabası, sadece belli dil kullanıcıları tarafından anlaşılabilir. Özgün göstergelerin ortaya çıkması ile karşılık bulabilir. Göstergelerin bireye özgü imlediği anlamsal değer ortak anlam birliğinin önüne geçmesinin toplumsal iletişimde kopukluğa yol açtığı bağlam içinde gözlemlenmiştir.

Seslenme ögelerinin biçimbilim açısından gösterdiği özellikler, doğrudan anlamı etkilemez. Kullanım amacı doğrultusunda ön plana çıkan bu ögeler, bireyi olumlu ya da olumsuz çağrışım alanlarıyla toplumsal yapı içinde konumlandırır. İşlevin anlamın önüne geçtiği bu kullanımlarda gerçek bir gösterilene işaret etmeyen ögeler, olumlu veya olumsuz duyguların abartılarak yansıtıldığı ifadelerdir.

4.2. ANLAMSAL AÇIDAN SESLENME ÖGELERİ

Bireyin karşısındakine yönelik algısını yansıtan anlamsal açıdan seslenme ögeleri, olumlu veya olumsuz çağrışım alanlarıyla bireye atfedilen değeri imler. Seslenme ögelerinde olumlayıcı ifadelerin kullanımıyla; “kelimeye şahsın ya da objenin kendisinde varolmayan birtakım özellikler verilmiş olunuyor. Bu da kısmen sözcüğün anlamsal işlevini yitirmesine, sonuçta bir değerlendirme aracı haline dönüşmesine, bir cezbetme simgesi haline dönüşmesine neden olur” (Karaş, 1989, s. 48). Cezbetme simgesi olarak değerlendirilen seslenme ögelerinin işlevi, anlamını önceler. *Ballarım, bebek, genç, güzelim, ponçik, şekerim, tatlış, tonton* ve *yavru kuş* örneklerinde bir sevgi ve içtenlik ölçütü olarak sunulan ögeler, kendi anlamlarının dışında olumlayıcı işlevlerle kullanılır. Dil-cinsiyet ilişkisi bağlamında da incelenebilecek olan bu ögelerin özellikle kadınlar arası seslenmelerde kullanımı yaygındır.

Olumlayıcı seslenme ögelerinin yanında argo ve olumsuzluğu imleyen seslenme ögeleri de vardır. Erkeklerin dil kullanımlarında argo ve küfür içerikli olumsuz anlam alanlarını çağrıştıran ögelerin kullanımı daha yaygındır. Kadınlar için kullanılan *cıvır* ve *çıtır* gibi ögeler, toplumsal algıda yer alan kadın imgesinin göstergeleridir. Argo kullanım olarak değerlendirilen bu ögeler, kadını bir nesne konumuna indirgeyerek değersizleştirir. *Bebe, çaylak, gavat, mal, maymun, moruk* ve *üçkağıtçı* kullanımları bireyleri olumsuz özellikleriyle ve zayıf yönleriyle nitelermeye yönelik seslenme ögeleridir. Bireyin karşısındakini aşağılama ve küçük düşürme amacı taşıyarak kullandığı *dombili* ögesi, bireyin fiziksel görünümüne işaret ederek fazla kilosunu eleştirel bir dille belirten seslenme ögesidir. Toplumsal yapıdaki bireyler arası saygı yitiminin ve değersizleştirmenin genel ağda karşılık bulmuş göstergeleridir. Farklılıkları hoş görmeyen bir algının yansıması olan bu ögeler, toplumsal barışı ve huzuru tehdit edebilecek niteliktedir. İlişkilerin sanallığı, olumsuz ve argo ögelerin daha kolay dile getirilmesini sağlar.

Seslenme ögelerinde akrabalık terimlerinin yaygın kullanımı görülür. Akrabalık ilişkilerine ait dilsel ögelerin seslenme ögesi olarak kullanımı, anlam değişimi ve yitiminin bir göstergesidir. Bireyin aile ve akrabaları dışındaki bireylere yönelik kullandığı; *abi, amca, baba/babacım, bacım, dayı, gardaşım* ve *kardeşim* gibi ifadelerin olumlayıcı bir işlevle kullanımına karşın bu ögeler, gerçek anlam ve

işlevini yitirir; “Terim ile ifade edilen ilişkinin, gerçek ilişkiye karşılık gelmesine gerek yoktur. Bazen bu tür terimler, yabancılar arasında bile yaygın olarak kullanılır” (Braun, 1988, s. 10). Akrabalık adlarının, gerçek işlevi dışında genel ağda gerçekliğe işaret etmeyen ilişkiler için kullanımı, toplumsal yapı içinde gerçek ilişkileri imleyen ögelerin değerini yitirmesine ve sıradanlaşmasına neden olur. Aile ve akraba bağlarını belirten seslenme ögelerinin herhangi bir birey için kullanımında sadece seslenme amacı bulunur. Bazı durumlarda arzu edilen yakınlığı sağlamak amacıyla kullanımına rastlansa da ilişkinin sanal boyutu yüzünden gerçeklik kurgusu yaratılamaz.

Genel ağın sunduğu sanal ilişki ortamı, sosyal yaşantılarda ve sosyal yaşantılarla şekillenen dil kullanımlarında bir yapaylığa yol açar. Baudrillard; “modern gösterge ‘doğalın yerini alabildiği (doğalın simülakrı olabildiği) ölçüde bir değere sahip olabilmektedir” (2011, s. 88) diyerek sanallaşan olguların değer kazanma ölçütünü sunar. Sanal ortamda seslenme ögelerinin bir değer göstergesi olabilmesi, gerçeklik görünümü sunabildiği ölçüde mümkündür. *Başgan, dostum, hacı, hoca, hocam, müdür, sadıç, usta, üstat* gibi seslenme ögeleri saygı içeren ve bireyi toplumsal yapı içinde değer verilen bir konuma taşıyan ifadelerdir. Bu ögeler, gerçek anlamları dışında sadece karşısındaki bireye duyulan saygıyı imleyici işleviyle kullanılır. Gerçek saygıyı belirtmek için kullanılan bu ögeler, saygının bir göstergesi değil sadece saygı duyulduğu izlenimini veren, *-miş gibi* ifadelerdir.

Özel ad, bazı durumlarda anlam alanının genişlemesiyle seslenme ögesine dönüşür. Özel adın seslenme ögesi olarak kullanımına; “çoğu kez güncel olayların, filmlerin, romanların kahramanları olduğu gibi tarihi kişiler de” (Karaş, 1989, s. 47) adlarıyla kaynaklık eder. Özel adın genelleşmesi sonucu kullanımı, adla özdeşleşen bireye özgü özelliklerin farklı bireylere atfedilmesidir. Özel adın ait olduğu bireyin toplumsal yapıda taşıdığı değer, seslenme ögesinin de anlamsal değerini belirler. Seslenme ögesi olarak kullanılan *koçero*, eşkıya olarak anılan ve mevcut düzene isyan eden bir kişinin adı olarak bilinir. İsyan etmeye meyilli bireylere yönelik olarak kullanılan bu öge, gerçekten yaşadığı kabul edilen *Koçero*'yu bilmeyenler tarafından da kullanılır.

Toplumsal yaşamda kullanılan seslenme ögeleri, gösterilenin işaret ettiği anlamsal değerle ilişkilendirilir. Sanal ortamda kullanılan

seslenme ögelerinde ise sanal kimliğini kullanan bireyin işaret ettiği gerçeklik belirsizdir. Gösterge ortak bir gösterilene işaret etmez. Gösteren olarak sunulan seslenme ögelerinin gösterileni; toplumsal yapı içinde konumlandırılan gerçek bir birey değildir. Anlamsal açıdan değerlendirilen seslenme ögelerinin ölçünlü dilden farklılaşan yeni anlamlarda ya da ortak bir anlama işaret etmeyen biçimlerde kullanımı, ögelere özgün bireysel anlam kazandırma çabasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Bir değer ve konum ifade eden seslenme ögeleri, genelde toplumsal yaşamdaki gerçek bir ilişkiye işaret etmez. Bu durum genel ağ dil kullanımlarında seslenme ögelerinin anlam yitimine uğrayarak işlevselliğinin ön plana çıktığını gösterebilir.

4.3. KÖKENSEL AÇIDAN SESLENME ÖGELERİ

Genel ağ dilinin farklı dillerin etkileşimine açık oluşu seslenme ögelerinin kökenel açıdan değerlendirilmesini de gerekli kılmıştır. Genel ağda İngilizcenin hâkim dil konumunda oluşu, seslenme ögelerinde de sözcük alıntılarında yol açmıştır. Seslenme ögelerinde ihtiyaç kaynaklı olmayan özentili alıntılara sıkça rastlanır. *Anti-hero* (İng. kahraman karşıtı), *apache* (İng. sokak serserisi), *geek* (İng. inek), *dude* (İng. kanka), *mate* (İng. dostum) ve *superman* (İng. özel ad, insanüstü) gibi seslenme ögelerinin Türkçede karşılığı olmasına rağmen yabancılarının tercih edildiği görülmüştür.

Alıntı ögelerin dil kullanımlarında sesletim esasına dayalı olarak yerleştirilerek kullanımı, dil içinde benimsendiğinin bir göstergesidir. Dilde kabul görerek dil mantığına uyum sağlayan bu ögeler, kullanıldıkları bağlam doğrultusunda anlamsal değer kazanmıştır. Yabancı bir ögenin dilin yapısına uygun biçimde değiştirilerek yerleştirilmesi sonucu oluşan seslenme ögelerine; *ajan* (Fr. agent, casus), *badi* (İng. buddy, dostum), *mayk* (İng. Mike, özel ad), *sayko* (İng. psycho, ruh hastası) ve *sinefil* (Fr. cinéphilie, sinemasever) örnek olarak verilebilir. Dönemlere göre değişkenlik gösteren alıntı ve yerleştirilmiş seslenme ögeleri, dil ilişkilerinin ve yabancı kültürlerle duyulan hayranlığın bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Türkçe ve yabancı ögelerin bir araya gelerek oluşturduğu karma seslenme ögeleri, kültürel etkileşimin bir göstergesi olan melez oluşumlardır. Dilin yapısına aykırı olan bu kullanımlar, genel ağ dilinde yaygın kullanım özelliği gösterir. İkileme olarak kullanılan ve bireyin ruh sağlığının normal olmadığını imleyen *saykodelik*

ögesi, İngilizce *psycho*, ruh hastası ve Türkçe deli ögelerinin birleşiminden oluşan bir karma ögedir. *Bonus kafa* (İng. prim kafa, anlamsal değişikliğe uğramış), *kolpacı* (İt. colpo, sahtekâr), *light erkek* (İng. yumuşak erkek) ve *pankçı* (İng. punk, düzen karşıtı kültür) gibi seslenme ögeleri, yapı ve anlam bakımından karma özellik gösterir. İngilizce bir önek olan *anti-* Türkçede yaygın kullanımı olan biçimbirimlerden biridir. Eklendiği sözcüğe karşıtlık anlamı katan *anti-* öneki ile kullanılan pek çok tanımlama ve etiketlemeye yönelik pek çok seslenme ögesi bulunur. Farklılığı ve bireyin ne olmadığını ya da neye karşı olduğunu belirten bu ögeler, saygı ve hoşgörülü bir yaklaşım yerine zıt bir tutumun göstergeleridir. *Anti Türk*, *antikahraman*, *anti-kapitalist* ve *antisosyal* gibi ögeler toplumsal yaşamda olduğu gibi genel ağ dilinde de kullanım yaygınlığı kazanmış ögelerdir. Bir duruma karşı olmayı ifade eden bu ögeler, ötekileştirici nitelik taşır.

Dilin toplumsal işlevini yerine getiren *seslenme ögeleri*, iletişim ve kültüre dair önemli ipuçları sunar. Yerel söyleyiş ve ağızlara özgü derleme ögeleri, kültürel kodların taşıyıcısı olarak değerlendirilir. Sanallık kurgusu içinde yer alan seslenme ögeleri ise gerçek bir gösterilene ve kültürel koda işaret etmeyen bir *özgösterim* ögesine dönüşür. Kültürel değerini yitiren ancak ölçünlü dil ile ağızlar arasındaki etkileşimi genel ağ dilinde gösteren bu ögelere örnek olarak; *cıvrı*, *gavat*, *ibiş* ve *ponçık* verilebilir. Yerel söyleyişlerin dil kullanımlarında yazıma yansması, ölçünlü dil ile ağızların birbirine yaklaşmasına sebep olur.

5. SONUÇ

Seslenme ögelerinin toplumdilbilimsel sezdirimlerini çözümlenmeyi amaçlayan bu çalışmada seslenme ögeleri, sesbilimsel, biçimbilimsel, anlamsal ve kökensel açılardan dil kullanımlarındaki işlevleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. Genel ağ dilinde kullanılan seslenme ögelerinin farklı inceleme grupları içinde benzer özellikler gösterdiği tespit edilmiştir.

Sesbilimsel ve biçimbilimsel açılarından değerlendirilen seslenme ögeleri, bireyin özgün ve farklı olma çabasının sonucu dilsel göstergelerde meydana getirilen biçimsel değişiklikleri kapsar. Ortak bir anlam birliğine işaret eden ölçünlü dildeki seslenme ögeleri, genel ağda kırpma, kısaltma, türetme, birleştirme vb. yöntemlerle değişikliğe uğratarak kullanılmıştır. Bireyin toplumsal yapı içinde biricik olduğu

algısının genel ağ dil kullanımlarındaki eşdeğeri, bireylerin yaratıcı dil kullanımlarının sonucu olan özgün seslenme ögeleridir. Değersizleştirme, farklı anlam yükleme, anlam dışı kullanımlar, kültürel bir koda işaret etmeyen yabancı ögeler, biçimsel değişiklikler ve derleme öge kullanımlarının temelinde bireyin farklı olma çabasının etkileri olduğu düşünülebilir. Ölçünlü dilden farklılaşan bu dil kullanımlarının ortak anlam birliğinin dışına çıkarak birey tarafından yüklenen anlamsal değere işaret ettiği gözlemlenmiştir.

Alıntı, yerleştirilmiş ve karma seslenme ögelerinin kullanımı ise anadilini tercih etmeyen bireyin farklı bir kimlikle kendini özdeşleştirme çabasının sonucu olarak değerlendirilmiştir. Bağlamı oluşturan örnekler göz önünde bulundurulduğunda moda dil kullanımlarının temelinde yabancı kültürle olan özentinin yer aldığı görülmüştür. Yabancı ögeler, üst kültürle eşdeğer tutulmuştur. Dönemlere göre değişiklik gösteren yabancı kökenli seslenme ögeleri, dil ilişkilerinin ve yabancı kültürle duyulan hayranlığın göstergeleridir.

Bireyin sanal ortamda gerçek sosyal ilişki algısı yaratarak kurguladığı konuşmalarda kullanılan seslenme ögeleri, gerçeğe doğrudan işaret etmeyen ve gerçeklik algısını yeniden kurgulayan ifadelerdir. Seslenme ögeleri içinde özel adın kullanımına takma adlar dışında rastlanmaz. Bu durum, bireyin gösterileni olduğu kendi özel adını değil, dilediği gibi yansıtma olanağı bulduğu seslenme ögesini tercih ettiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Ölçünlü dilden farklılaşan veya anlık oluşum özelliği gösteren seslenme ögelerinin ortak anlam birliğinden uzaklaşarak anlamsızlığa ve belirsizliğe yol açtığı tespit edilmiştir. Genel ağda seslenme ögeleri, genel olarak belli bir gösterilene işaret etmez ve her bireye özgü yeni bir anlam kazanır. Seslenme ögelerini karşılayan göstergelerin işlevsel boyuta indirgenerek sadece kendine işaret ettiği yani özgösterim özelliği kazandığı görülmüştür.

Genel ağ dilinde seslenme ögelerinin anlamsal değerleri bir ölçüt olarak yer almamış, işlevleri ön planda tutulmuştur. Olumlu ya da olumsuzluğu imleyen işlevleriyle kullanılan seslenme ögeleri, sosyal ilişkilerin sanallaşan ve gerçekliğe işaret etmeyen sevgi ya da nefret göstergeleri olarak dil kullanımlarında yer almıştır. Sevgi ve içtenliğin olduğundan daha yoğun biçimde yansıtıldığı genel ağda nefret ve

aşağılamaya yönelik duygular da yoğun argo ve küfür içerikli dil kullanımlarıyla yansıtılmıştır. Yüzeysel ve yalıtık ilişkiler, sanal ortamda yoğun duygu değerlerini imleyen seslenme ögeleri ile tanımlanmıştır. Seslenme ögeleri, anlamsal açıdan değersizleşmiş ve yüzeysel ilişkilerin bir simgesine dönüşmüştür.

Özelde genel ağ dilinde tespit edilen bu göstergeler, toplumsal algının, bireyler arası iletişimin ve sanallaşan dünyanın yeni değerlerinin seslenme ögeleri örneklemindeki yansımaları olarak değerlendirilmiştir. Bireyler arası iletişimde anlamsal değer yitimine uğrayan dilsel ögelerin kullanımı, toplumsal yaşamdaki yalıtık ilişkilerin göstergesidir. Anlamın her bireye göre aynı gösteren ile yeniden kurgulanması, ortak toplumsal iletişimin sürdürülebilirliğine engel olabilecek bir durum olarak görülmüştür. Dilin ortak anlam değerini yitirerek her birey için özgün anlam taşıyan bir iletişim aracına dönüşmesini gösteren bu kullanımlar, toplumsal yaşamdaki bireyselleşmeye işaret eder. Hofstede'in (1983) de çalışmalarında belirttiği bireyci toplum yapısına doğru bir değişim olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Alyılmaz, C. (2011). Ünlemleri seslenmeleri kuvvetlendirici işlevleri. *Türk gramerinin sorunları I-II: Bildiriler* (ss. 646-652). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Alyılmaz, S. (2015). Türkçenin söz diziminde seslenmeler ve seslenme öbekleri. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 54, 31-50.
- Baudrillard, J. (2011). *Simgesel değiş tokuş ve ölüm*. O. Adanır (Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Bayyurt, Y. & Bayraktaroğlu, A. (2001). The use of pronouns and terms of address in Turkish service encounters. A. Bayraktaroğlu & M. Sifianou (Haz.) içinde, *Linguistic politeness: A case of Greek and Turkish* (ss. 209-240). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Braun, F. (1988). Terms of address: Problems of patterns and usage in various languages and cultures. Berlin, New York, Amsterdam: Mouton de Gruyter.
- Brown, R. & Ford, M. (1961). Address in American English. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 62, 375-385.
- Brown, R. & Gilman, A. (1960). The pronouns of power and solidarity. T. Sebeoki (Haz.) içinde, *Style in language* (ss. 253-276). Cambridge: MIT Press.
- Chao, Y. R. (1956). Chinese terms of address. *Linguistic Society of America*, 32(1), 217-241.
- Crystal, D. (2004). *Language and the internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Demirbaş, M. (2017). Türkiye Türkçesi ağızlarında seslenme sözleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(4), 2154-2181.
- Dickey, E. (1997). Forms of address and terms of reference. *Journal of Linguistics*, 33, 255-274.

- Eğit, Y. (1996). Günümüz Türkçesinde hitap biçimleri. *Modern studies in Turkish linguistics: Proceedings of the 6th international conference on Turkish linguistics*, 12-14 Ağustos 1992 (ss. 27-38). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Ekşi Sözlük. (01.11.2015-01.04.2016). <https://eksisozluk.com>
- Geçtan, E. (2014). *İnsan olmak*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Hofstede, G. (1983). The cultural relativity of organizational practices and theories. *Journal of International Business Studies*, 14, 75-89.
- Hwang, S. J. J. (1991). Terms of address in Korean and American cultures. *Intercultural Communication Studies*, 1 (29), 117-134.
- İmer, K. (1990). *Dil ve toplum*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Karaş, M. (1989). Günümüz Türkçesinde hitap şekilleri ve toplum dilbilimsel kurallar. F. Özden Ekmekçi, Vural Ülkü (Haz.), III. *Dil bilimi sempozyumu 21-22 Haziran 1989 Dil bilimi uygulamaları* (ss. 41-60). Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- Kılıç, V. (2002). *Dilin işlevleri ve iletişim*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Korkmaz, Z. (2011). Türkçede eklerin kullanılış şekilleri ve ek kalıplaşması olayları. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Küçük, A. (2016). Türk ailesinde kadının statüsündeki değişime üç kuşağın eşlerine ve sevgililerine hitap biçimleri bağlamında bir yaklaşım. *Uluslararası Türk Dünyası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1(5), 36-47.
- Labov, W. (1982). Dilin, toplumsal bağlamı içinde incelenmesi. V. Kılıç (Çev.), D. Aksan (Haz.) içinde, *Dilbilim Seçkisi* (ss. 163-187). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özcan, F. H. (2016). Choice of address terms in the conversational setting. *International Journal of Human Sciences*, 13(1), 982-1002.
- Peçenek, D. & Ay, S. O. (1996). Dilin işlevleri: Kibarlık, dayanışma, seslenme biçimleri ve sen-siz ayrımı. *Dil Dergisi*, 46, 35-41.
- Philipsen, G. & Huspek, M. (1985). A bibliography of sociolinguistic studies of personal address. *Anthropological Linguistics*, 27(1), 94-101.
- Şenel, M. (2009). Kes-kopyala-yapıştır; yeni kelime türet. *Bellekten*. 2009(1), 99-111.
- Tietze, A. (2016). *Tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi lügati*. (4. Cilt). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Türker, G. A. (2001). Cinsiyet ve kültürün dil kullanımına etkisi: Hitap şekilleri. *Bildiriler: XIV. Dilbilim kurultayı*, 27-28 Nisan 2000 (ss. 207-215). Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Türkiye Türkçesi ağızları sözlüğü. (20.04.2017). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.59036822ab5326.68808532
- Uzun, N. (2006). *Biçimbilim: Temel kavramlar*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Vardar, B. ve diğ. (2007). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Yıldırım, F. & Tahiroğlu, T. (2015). İnternette Türkçe kullanım sorunları. G. Gülsevin & Erdoğan Boz (Haz.) içinde, *Türkçenin çağdaş sorunları* (ss. 359-379). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yüceol Özezen, M. (2004). Türkiye Türkçesi konuşma dilinde seslenme biçimleri üzerine gözlemler: Genel sınıflama. V. *Uluslararası Türk dili kurultayı bildirileri II*, 20-26 Eylül 2004 (ss. 2265-2276). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Zeyrek, D. (2001). Politeness in Turkish and linguistic manifestations. A. Bayraktaroğlu, M. Sifianou (Haz.) içinde, *Linguistic politeness across boundaries* (ss. 43-73). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Zeyrek, D. (2009). Söylem ve toplum. A. Kocaman (Haz.) içinde, *Söylem üzerine* (ss. 27-47). Ankara: ODTÜ Yayıncılık.